

François Mitterrand és a „magyar kapcsolat” 1990-ben ^[1]

„Hazánkról szólva Mitterrand elnök kifejtette, hogy Magyarország újszerű tapasztalatokat ad Európának. A mai reformfolyamat nem előzmények nélküli. Hangsúlyozta, hogy a békés átmenet erősíti a magyar vezetés nemzetközi tekintélyét. Ő is partnerének tekinti az ország ideiglenes elnökét, vezetőit. Európának továbbra is békés változásokra van szüksége.”

Bevezető

François Mitterrand francia elnök^[1] 1988. május 8-i újraválasztásával új szakasz kezdődött a francia keleti nyitási politikában.^[2] Külpolitikai tanácsadójának, Hubert Védrine-nek^[3] így nyilatkozott: „Minden nagyon jól alakul. Itt az idő, hogy elmenjek egész Kelet-Európába, kivéve Romániába, ahova természetesen, ez valószínűtlen”.^[4] Magyarország vonatkozásában Franciaország késznek mutatkozott arra, hogy aktívabb szerepet játsszon. Külpolitikai tanácsadójának, Jacques Attali-nak^[5] ezzel kapcsolatban így nyilatkozott: „Látványosan Kelet-Európába kell menni. Magyarország éppen most ment keresztül a reformerek által végrehajtott változásokon, amit sürgősen meg kell erősíteni. Javasolni kell nekik egy jelentős pénzügyi és politikai megegyezést, és nem hagyni a [Német] Szövetségi Köztársaságot, hogy ott egyedül cselekedjen.”^[6]

François Mitterrand ^[2]

A francia keleti nyitási politika előkészítése érdekében a kelet-európai országokban szolgáló nagyköveteknek konferenciát rendeztek 1988. október 3–4. között, ahol megvizsgálták és értékelték a régióban zajló változásokat, összefoglalták azokat a tényeket, amelyekre alapozva el lehetett kezdeni a nyitási politikát.^[7] A Magyarországon szolgálatot teljesítő *Christiane Malitchenko*^[8] nagykövet a magyarországi változásokat értékelve megállapította: a magyar hatóságok szembesültek azzal a ténnyel, hogy a lakosságot már nem érdekelte a reformok alakulása, és elsődlegesen az életszínvonal csökkenése miatt aggódtak, miközben a rendszer igyekezett felvenni a harcot a gazdasági válsággal. 1987-től egy év alatt az államadósság két milliárd dollárral növekedett, és megjelent a munkanélküliség is. A politikai életben a reformok, a plurális demokrácia bevezetése került a figyelem középpontjába, megerősödtek az ellenzéki mozgalmak, miközben a gazdasági reformok csak felemás módon valósultak meg. A francia diplomata *Grósz Károly*^[9] nem tekintette elkötelezett reformernek, de olyan személyként írta le, mint aki a realitásokat felismerve elfogadta a reformok szükségességét. Véggkövetkeztetésként Malitchenko megállapította, hogy a lakosság nem támogatta a rendszer hivatalos reformpolitikáját. Értékelése szerint a közvélemény érzelmei alapvetően távol voltak a kelet-európai gondolkodástól, miközben a kommunista vezetők befolyása gyenge maradt. A nagykövet előadása után *Roland Dumas*^[10] külügyminiszter kifejtette annak szükségességét, hogy Mitterrand elnök ismét Magyarországra látogasson.^[11] Dumas röviden összefoglalta a megbeszélés főbb következtetéseit, és a kelet-európai helyzettel kapcsolatban megállapította, hogy az egyes országok esetében nagyon eltér egymástól, és leginkább a Szovjetunió belüli változások határozzák meg. Fontosnak tartotta kiemelni, hogy Kelet-Európában egy új generáció jelent meg a politikai életben, amely a változásokban fontos szerepet tölthet be. A francia keleti politika újraértékelésével kapcsolatban kiemelte, hogy a diplomáciának ki kell használnia a helyzetet, mivel Franciaország a térségben elmaradásba került a németekhez és az olaszokhoz képest. Ebből következően véleménye szerint a francia diplomáciának meg kellett találnia azokat a lehetőségeket, amelyek Kelet-Közép-Európában adódtak volna, mivel Párizs számára a történelmileg kialakult pozíciók elvesztése jelentős károkat okozott volna. A francia külügyminiszter hangsúlyozta, hogy fejleszteni kell a gazdasági kapcsolatokat, mivel Franciaország a korábbi negyedik helyről a hetedikre csúszott vissza. A német jelenlét erősödése szerinte azzal is magyarázható, hogy Franciaország egyszerűen nem volt jelen a térségben: „Mozgósítom Önöket ezért, a francia politika olyasmiről, aminek sajátos ritmusa van. Van mondanivalónk ebben az érdekes változásban [...]. Kell, hogy mozgásba hozzuk és felgyorsítsuk, ha ez lehetséges.”^[12] A nagyköveti értekezleten megfogalmazták a francia keleti politika stratégiáját: „A jelenlegi kontextusban tehát egy globális elképzelés szükséges az európai jövőről, túl kell lépni a megosztottságon, és egy kontinentális kiterjedésű politikát kell vezetni. [...] A szocialista országokkal való kapcsolataink csak ennek a részeként értelmezhetők.”^[13]

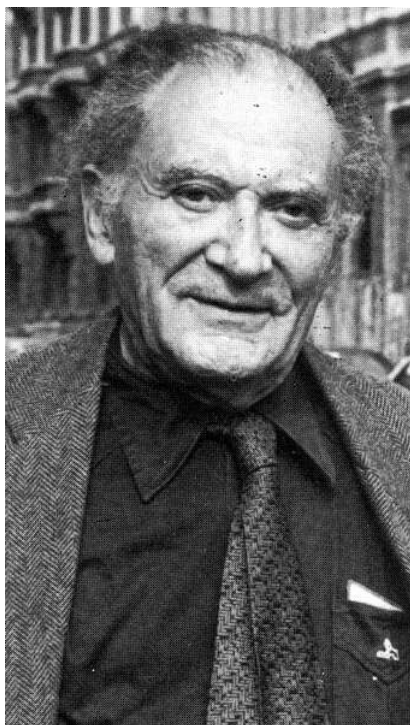
1988 után a párizsi vezetés alapvetően azzal számolt, hogy az ellentmondások és a bizonytalanság ellenére a külpolitikai érdekek egyeztetésével sikerülhet az eltérő célokat összehangolni.^[14] Mitterrand számára ugyanakkor a kelet-európai változások biztonsági kockázatot is jelentettek, és komolyan tartott attól, hogy Európában felélednek az 1913–1914 előtti, illetve az 1919-es idők.^[15]

Mitterrand elnök és a francia–magyar kapcsolatok sajátosságai

1989 folyamán a változások sebességét mutatta, hogy az év végére a franciák számára is egyértelművé vált, miszerint Magyarországon hamarosan szabad választások lesznek. Feltételezték, hogy azt az MSZMP utódpartja el fogja veszíteni, de legnagyobb problémának mégis a magyarországi ellenzék gyengeségét tartották. Párizsban folyamatosan keresték a jövő emberét, és a legnagyobb kockázati tényezőnek a stabilitás megszűntét tartották.[16] Franciaországban pozitív országgép alakult ki Magyarországról, amiben nagy szerepet játszott az, hogy az 1956-os forradalmat és az 1989–1990-es változásokat a közvélemény mindkét országban egymáshoz kapcsolta, miközben a változások Magyarországon – Lengyelországhoz hasonlóan – békésen, tárgyalások révén valósultak meg.

A francia diplomácia a magyar helyzetet továbbra is teljesen bizonytalannak értékelte, amelyet a gazdasági nehézségek, az eladósodottság, a munkanélküliség és az infláció terhel. Párizsban a kommunizmus visszautasításában látták azt a motívumot, ami leginkább jellemezte a politikai, társadalmi hangulatot, és – mint már említettük – egyáltalán nem tartották kizártnak, hogy az MSZP el fogja veszíteni a választásokat. *Pozsgay Imre*[17] köztársasági elnökké történő megválasztását is egyre kevésbé tartották valószínűnek.[18] Magyarország nemzetközi helyzetét 1990 elején kedvezőnek ítélték, és úgy értékelték, hogy az 1989-ben Kelet-Európában végbement politikai változások következtében Budapestnek a szocialista táboron belüli elszigetelődése megszűnt. Párizsban világosan látták azt is, hogy Magyarországnak szembe kell néznie a korábban meglévő problémákkal (pl. a romániai magyar kisebbség helyzetével) és az új konfliktusokkal (ilyen volt pl. a bős-nagymarosi gát[19] miatti vita Prágával), de a Varsói Szerződés és a KGST jövője kérdésében is teljes volt a bizonytalanság.[20]

Francia értékelés szerint a francia–magyar politikai kapcsolatok vonatkozásában az 1978-as kádári út meghatározónak számított,[21] ami Párizsból nézve egy tíz évig tartó, kiegyensúlyozott politikai kapcsolat kezdetét jelentette. Ehhez alacsony színvonalú gazdasági, és viszonylag jól alakuló kulturális kapcsolatok társultak. Franciaország célja azonban elsősorban az volt, hogy a francia jelenlétet erősítse, Magyarország európai politikáját támogassa, és a magyarországi francia befektetéseket növelje (ezek aránya 1990-ben a külföldi befektetők között 10% volt), illetve továbbfejlessze a kulturális együttműködést. Értékelésük szerint a kétoldalú kapcsolatok az 1982 és 1984 közötti időszakra jellemző intenzitásukhoz képest a nyolcvanas évek második felére vesztettek a lendületükből.[22] Eközben Budapest számára Mitterrand hatalmon maradása 1988 után is kiemelten fontos volt, mivel a magyarok azzal számoltak, hogy a *cohabitation*[23] elmúlásával a francia baloldali politika a magyarok számára kedvező irányt fog venni. Budapesten nagy reményt fűztek a francia–magyar kulturális kapcsolatok erősítéséhez. Az 1982-ben elkezdett kapcsolatépítés újabb szakaszába kívántak lépni, különös tekintettel a kulturális kapcsolatokra, a Budapesti Francia Intézet új épületének felépítésére.[24] (Lásd az 1. számú dokumentumot!)

Fejtő Ferenc

Mitterrand második magyarországi útjának előkészítése érdekében az elnök kabinetfőnöke (*Gilles Ménages*), főtítkára (*Jean-Louis Chambon*), protokollfőnöke (*André Gadaud*) és a sajtófőnöke (*Marie-Françoise Jeanpierre*) 1989. december 19–20-án Budapestre érkezett, és a magyar partnerekkel hosszasan egyeztettek az elnöki látogatás programjáról.[25] Eközben az Elysée-palota szóvivője, Hubert Védrine Párizsban fogadta *Fejtő Ferencet*,[26] akivel arról egyeztetett, hogy az elnök Budapesten kikkel találkozzon.[27] Mitterrand útjait minden esetben gondos előkészítés előzte meg; Párizsban arra törekedtek, hogy a várható politikai változásokra is odafigyeljenek, és ennek keretében minden ország esetében keresték a „jövő emberét”. Budapest megnövekedett népszerűségét mutatta, hogy az 1990-es budapesti útja alkalmával eredetileg 17 miniszter és államtitkár jelezte azt a szándékát az elnöknek, hogy részt kíván venni az úton. A végleges listát, mint a többi ország esetében, ebben az esetben is Mitterrand személyesen állította össze, és a delegáció létszámát négy miniszterben és két államtitkárban állapította meg. A francia elnököt minden látogatás előtt felkészítették azokra a sajátosságra, amelyek az adott ország és Franciaország viszonyát jellemezték. A magyar–francia kapcsolatok esetében arra a tényre, hogy Budapesten a határon túli magyarok iránti figyelem a nyolcvanas évek közepétől megnövekedett, és a magyar tárgyalópartnerek az erdélyi magyar kisebbségre vonatkozóan kérdéseket fogtak feltenni, mivel annak helyzetét európai keretek között kívánják rendezni.[28] A francia diplomácia e tárgyban elsősorban a kockázatokat emelte ki, mivel az a többi kelet- és dél-európai kisebbség kérdését is felvetné, ezért elsősorban a Helsinki-folyamat[29] keretében történő további tárgyalások felvetését javasolta.

A francia politika magyarországi céljai 1990-ben

Mitterrand elnököt és a francia diplomáciát hármas cél vezérelte Magyarország vonatkozásában. Elsődlegesen azt szerették volna elérni, hogy a francia politika aktív hatással legyen a magyarországi demokratikus változásokra, továbbá meg akarták ismerni azokat a személyeket, akiket a jövő emberének tarthattak, és akikkel a választások után a kapcsolatokat építeni lehetett.[30] A második cél az volt, hogy francia részről megvizsgálják a magyarországi (tágabb értelemben a kelet-európai) demokratizálódás és a jövőbeli politikai együttműködés lehetőségeit. A harmadik cél a kétoldalú kapcsolatok fejlesztése volt, mivel Mitterrand tisztában volt azzal, hogy a franciák számára kedvező lehetőséget meg kell ragadni egy olyan országban, amely korábban egyértelműen a német érdekszférába tartozott. A látogatás gazdasági jelentőségét mutatja, hogy Mitterrand elnököt mintegy tucatnyi vállalati vezető kísérte, akiket elsődlegesen az új piaci lehetőségek megszerzése, új partnerek szerzése, és a magyar bankrendszer kiépítésében való részvétel motivált.[31] A két fél között a párbeszéd nyitott és őszinte volt, magyar részről teljes nyitottsággal viszonyultak a francia törekvésekhez.[32]

A francia–magyar tárgyalások

Az 1990. januári Mitterrand-látogatás a két ország kapcsolatainak új alapját teremtette meg.[33] A francia elnököt elkísérte Roland Dumas külügyminiszter, *Pierre Bérégovoy*[34] gazdasági miniszter, *Roger Fauroux*[35] ipari miniszter, *Paul Quilès*[36] kommunikációs és postaügyi miniszter, *Jack Lang*[37] kulturális miniszter, illetve *Thierry de Beaucé*[38] és *Bernard Kouchner*[39] államtitkárok. A francia elnököt a hivatalos küldöttség mellett mintegy 35 fős nem hivatalos delegáció is kísérte, akik között volt *Thomas Schreiber*[40] újságíró, Fejtő Ferenc történész, *Victor Vasarely*[41] képzőművész is. A francia küldöttséggel utazott a mintegy 50 fős technikai személyzet (rejtjelezők, orvosok, biztonsági emberek) is, így összesen 260 szállodai szobát foglaltak el.[42] A látogatás tehát a korábbiakhoz képest kiemelt jelentőségűnek számított, ennek megfelelően a francia és a magyar médiában egyaránt kiemelt figyelmet kapott, és politikai-diplomáciai értelemben a magyarországi demokratizálódás folyamatába illeszkedett.

Mitterrand elnök Budapesten is azzal számolt, hogy a választásokon az MSZMP utódpartja a szavazatok mintegy 25%-át megszerezheti, így Párizsnak hosszú távon a posztkommunista erővel kell számolnia.[43] A korábbi kelet-európai újaitól eltérően (kivéve Lengyelországot)[44] ugyanakkor Magyarországon nagyobb nyíltsággal és őszinteséggel beszélhetett a reformkommunista politikusokkal, illetve az ellenzék, a katolikus egyház[45] (*Paskai László*)[46] és a fiatalság képviselőivel,[47] a francia–magyar tannyelvű Kölcsey Gimnázium tanulóival.

Szűrös Máttyás

Mitterrand a hivatalos látogatás keretében január 18-án találkozott Szűrös Máttyással,[48] Medgyessy Péterrel,[49] Pozsgay Imrével és Horn Gyulával.[50] Az ideiglenes köztársasági elnök, Szűrös Máttyás előtt a nyugati és a keleti országok közötti organikus kapcsolatok kiépítéséről beszélt.[51] Németh Miklós miniszterelnökkel[52] elsősorban a politikai kérdéseket tervezték megvitatni, de a miniszterelnök betegsége miatt helyette a frankofón kérdésekben szakértőnek számító Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettesrel tárgyalt. (Lásd a 2., 3. és 4. számú dokumentumot!)

Németh tekintélyét ugyanakkor megnövelte a franciák körében az a tény, hogy *Jacques Delors*,[53] az Európai Bizottság elnöke és *Roland Dumas* külügyminiszter előtt a magyar miniszterelnök már 1989 novemberében nyíltan beszélt az ország tényleges eladósodásáról, amit a francia vendégek az 1973-as franciaországi helyzettel hasonlítottak össze, és vállalták, hogy a francia kormányt tájékoztatják Magyarország valós pénzügyi helyzetéről.[54]

Mitterrand érzékeltetni kívánta a francia érdekek megnövekedését és azt a szándékot, hogy a francia banki és vállalati szféra új kapcsolatokat kíván kiépíteni Magyarországgal,[55] ezért két milliárd frankos exporthitel ajánlott fel a tervezetből a piacgazdaságba történő átmenet megkönnyítése érdekében. Megelégedéssel nyugtázta, hogy 1990 elején már 25 francia–magyar vegyesvállalat működött Magyarországon.

A hivatalos elnöki látogatás második szakaszában találkozott a magyar ellenzék és az értelmiség képviselőivel, és a tiszteletére adott ünnepi vacsorán elmondott nyilvános beszédében nyíltan kiállt a határon túli magyar kisebbségek jogai mellett is.[56] A francia elnök kijelentései abban a felfokozott, érzelmeiktől sem mentes légkörben komoly politikai üzenetet hordoztak. A román kormány tiltakozott, de a francia kormány érdemben nem foglalkozott ezzel.[57] A látogatás rövid ideje ellenére francia részről sikerült olyan kapcsolatokat kiépíteni a kormányzó erővel és az ellenzékkel egyaránt, amit a francia nagykövetség is pozitívan értékelt. Párizsban ugyancsak nagyra becsülték, hogy magyar részről az ország jövőjét egész Európa jövőjének kontextusába helyezték, ami teljes mértékben egybeesett a francia érdekekkel.[58] Mitterrand elnököt és kíséretét meglepte, hogy az összes magyar tárgyalópartner egységesnek mutatkozott azon szándék kihangsúlyozásában, hogy Magyarország kitorjón a geopolitikai elszigeteltségből és a magyar kisebbség sorsa rendeződjön. Ehhez járult még a Kádár-rendszer teljes elutasítása, a magyar úttörő és magányos szerep hangsúlyozása az 1956-os és az 1988–1989-es eseményekben, a választások békés jellegének kiemelése.[59]

Összegzés és értékelés

Az 1990. januári elnöki út a két ország kapcsolatainak új alapját teremtette meg, és a kétoldalú kapcsolatok látványosan fejlődni kezdtek. Mitterrand a nyugati és a keleti országok közötti organikus kapcsolatok kiépítéséről beszélt, és a látogatáson találkozott az akkor már a jövő emberének[60] tartott *Antall Józseffel*,[61] akivel Európa jövőjéről tartottak megbeszéléseket: „*Antall, de utána Mitterrand is, évezredek perspektívába helyezte a jelen és a jövő Európájának problematikáját. Csak egy kérdésben nem voltak azonos nézetek: Antall a Szovjetunió nyugati határát képzelte el az új Európa keleti határának, míg Mitterrand, aki alig három héttel előbb hirdette meg az európai konföderáció tervét, azt fejtegette, hogy Oroszország nélkül semmi sem lehetséges.*”[62] (Lásd az 5. számú dokumentumot!)

François Mitterrand és Antall József Budapesten, 1990 januárjában

A francia elnök magyarországi útja beleilleszkedett abba a keleti nyitási politikába, amelynek keretében az összes kelet-közép-európai és balti országba ellátogatott 1988–1992 között. Sajátosságát azonban az adta, hogy előzménye visszanyúlt Mitterrand 1982-es magyarországi látogatásáig, mely az elnök első kelet-európai útja volt, és a két ország kapcsolatait lényegében új alapokra helyezte. Az 1990-es budapesti út francia részről az ötödik kelet-európai látogatást jelentette (Csehszlovákia 1988-ban, Bulgária, Lengyelország, az NDK 1989-ben), ami jól mutatja Magyarország francia szemszögű megítélését. A francia politikában nagy változást jelentett, hogy igyekeztek a korábbi előítéleteken túllépni, a kétoldalú kapcsolatokat pragmatikus alapon, a gazdasági-kereskedelmi és kulturális terület támogatásával fejleszteni. Franciaország számára jól jött a magyar politika nyugati nyitási szándéka, és az, hogy Magyarország szemében a nyugat-európai integrációs folyamatokban kulcsszerepet betöltő Franciaország szerepe megnövekedett, így a magyar szándékok megértő fülekre találtak. A később keletkezett

forrásokból ugyanakkor azt is látható, hogy a kétoldalú kapcsolatépítés nehézségei az ideológiai-politikai-világnézeti eltérések megszűnése után is megmaradtak, és csak a kilencvenes években kezdtek lassan feloldódni. Ennek alapjait azonban Mitterrand elnök budapesti látogatásai, különösen az 1990-es útja teremtették meg.[63]

Dokumentumok

1.

A magyar külpolitika céljai Mitterrand elnök budapesti útjával kapcsolatban

Budapest, 1990. január 11.

Külügyminisztérium

0160/1990.

Szigorúan titkos

Érvényes: visszavonásig

Készült 14 példányban

001

François Mitterrand elnök látogatásával kapcsolatos

főbb törekvéseink

1. A nyugat-európai integrációkban fontos szerepet játszó Franciaországgal a legfelsőbb szintű politikai párbeszéd folyamatosságának biztosítása.
2. A francia vezetés, személyesen Mitterrand elnök további támogatásának elnyerése a magyarországi átmenethez szükséges külpolitikai és külgazdasági feltételek biztosításához.
3. Magyarország helyzetének bemutatása, a reformfolyamat nemzetközi támogatására vonatkozó konkrét igényeink ismertetése indoklása.
4. A hazánk iránt megnőtt franciaországi érdeklődést kihasználva, a kétoldalú kapcsolatok minden lehetséges területén (különös hangsúllyal a gazdasági együttműködésre) a továbblépés előmozdítása.
5. Tájékozódás a nemzetközi helyzet legfontosabb kérdéseinek francia megítéléséről, ezen belül az átalakuló Európa, az „Európai Konföderációra” vonatkozó francia álláspont megismerése. A magyar külpolitika fő törekvéseinek bemutatása.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-Franciaország-26 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei, Külügy, Külügyminisztérium, TUK iratok, 1990. Franciaország – [Eredeti gépelt példány]

2.

Témavázlat Szűrös Mátyás és François Mitterrand megbeszéléséhez

Budapest, 1990. január 11.

Külügyminisztérium

0160/1/1990.

Szigorúan titkos

Érvényes: visszavonásig

Készült 6 példányban

001

Témavázlat

dr. Szűrös Mátyás és François Mitterrand megbeszéléséhez

A francia elnököt a békés társadalmi modellváltás támogatójaként köszöntjük – immár harmadízben – Magyarországon. Az átmenet legfontosabb

- politikai
- társadalmi
- gazdasági jellemzői.

Ezeréves európai identitásunk újratertésében támaszkodunk Franciaországra:

- Külkapcsolataink diverzifikálásában megkülönböztetett a szerepe. (Kerüljük az egyoldalú orientációt!)
- Franciaország az európai integrációs folyamatokban kiemelkedő szerepet játszik. Kapcsolatépítési törekvéseink megértésére, segítségére részéről is számítunk.
- Rokonszenvvel tanulmányozzuk az elnök Európai Konföderációra vonatkozó gondolatait. Megítélésünk szerint a keleteurópai változások is segítik megvalósulásukat.
- A német újraegyesülés megvalósulását mi is csak az európai stabilitás megőrzésével, az összeurópai folyamatok keretében, az egységes Európa létrejöttével tartjuk megvalósíthatónak.

A látogatás lehetőséget ad arra, hogy kapcsolataink új, minőségi szintre emelkedjenek. Fontos, hogy a

- politikai dialógus minden szinten rendszeressé váljon,
- a magyar–francia kapcsolatok olyan rendszere épüljön ki, mely képes elviselni a nemzetközi politika esetleges hullámzásait is,
- a gazdaságunk megújításához nélkülözhetetlen együttműködési törekvéseink megértésre találjanak. A hangsúlyt az új, korszerű együttműködési formákra (tőkebefektetés, vegyesvállalatok, stb.) kell helyezni. Köszönjük az Elnök eddigi támogatását.

A magyar kultúra, oktatás is fordulóponthoz érkezett, fontos szerepet kap hazánk európai felzárkózásában. Ehhez Franciaország nagymértékben hozzájárulhat.

- a francia nyelv és civilizáció oktatásának előmozdítása,
- az Európai Közösségek nagy oktatási programjaihoz való csatlakozásunk támogatása,
- szakemberképzésünk segítése révén.

Budapest, 1990. január 11.

Az irat jelzete: MNL OL XIX–J–1–j–Franciaország–26 – [Eredeti, gépelt példány]

3.

Pozsgay Imre és François Mitterrand megbeszélése

Budapest, 1990. január 11.

Külügyminisztérium

0160/3/1990.

Szigorúan titkos

Érvényes: visszavonásig

Készült 6 példányban

001

Témavázlat

Pozsgay Imre és François Mitterrand megbeszéléséhez

A magyar belpolitika főbb hangsúlyai:

- a reformokat a kormányzó párt reformszárnya kezdeményezte, a kormány a folyamatokat kézben tartja,
- az MSZP és a kormány törekvése a fejlett, demokratikus, európai mércével mérhető Magyarország létrehozása,
- el kell kerülni, hogy szélsőséges erők – akár balról, akár jobbról – károkat okozzanak a reformfolyamatnak – ennek nemzetközi következményei!
- erős baloldali párt nélkül nincs demokrácia Magyarországon sem,
- a reformfolyamat sikeres továbbvitelének feltételei: gazdaságunk megújítása és az ehhez szükséges társadalmi tolerancia, nemzetközi támogatás, illetve a nemzetközi helyzet, az európai folyamatok kedvező alakulása.

Elnök úrnak az Európai Konföderációra vonatkozó gondolatát igen jelentősnek tartjuk:

- Európa egységének irányába mutat,
- a helsinki folyamat továbbvitelét jelenti,
- biztató jövőképet ad a formálódó keleteurópai demokráciáknak,
- lehetőséget biztosít a német újraegyesülés rendezésére a kontinens stabilitásának és biztonságának, az egyes országok érdekeinek és érzékenységének figyelembevételével.

A bicentenáriumi évben a közép-kelet-európai modellváltás folyamata történelmi jelentőségű, a jaltai rendszer meghaladása. Kelet-Európában a folyamatok visszafordíthatatlanok, a Szovjetunió nem tud és nem is akar beavatkozni. A változások támogatása a Nyugatnak is érdeke: a tét az egységes, demokratikus európai kontinens létrehozása.

Érzékeljük és üdvözljük az aktívabb francia politikát Közép-Kelet-Európa irányába.

Hazánk franciaországi megítélésében minőségi változás megy végbe. Ez találkozik szándékainkkal, hogy külkapcsolataink rendszerét gyökeresen átalakítsuk.

Kapcsolataink a fejlett Nyugat-Európával nem szorítkozhatnak csupán a hagyományos német, osztrák, illetve olasz orientációra. E szakaszt meg kell haladni, Franciaországnak kiemelt szerepet szánunk új típusú külkapcsolatainknak.

Számítunk Franciaország, személyesen Mitterrand elnök támogatására

- a 24ek,[64] 12ek[65] keretében a kereskedelem és gazdasági együttműködés feltételeinek javítása
- a működőtőke bevonása hazánkban
- a nemzetközi pénzügyi szervezetekben
- európai felzárkózásunk elősegítésében az oktatási területen is
 - + szakemberképzés Franciaországban
 - + hozzájárulás a magyarországi képzéshez (nyelvtanárok, oktatási programok és tapasztalatcsere)

Köszönet a párizsi tartózkodás alatt biztosított programért, tartalmas találkozáskért.[66]

Budapest, 1990. január 11.

Az irat jelzete: MNL OL XIX-J-1-j-Franciaország-26 – [Eredeti, gépelt példány]

4.

A magyar külügyminisztérium jelentése François Mitterrand megbeszéléseiről

Budapest, 1990. január 23.

Külügyminisztérium

Jelentés

François Mitterrand elnök látogatásáról

Dr. Szűrös Mátyásnak, a Magyar Köztársaság ideiglenes elnökének meghívására 1990. január 18–19-én hivatalos látogatást tett hazánkban François Mitterrand, a Francia Köztársaság elnöke.

[François] Mitterrand szűk körű megbeszéléseket folytatott Szűrös Mátyással, továbbá Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettessel és Pozsgay Imre államminiszterrel. Találkozott Nyers Rezsővel, az MSZP elnökével és Antall Józseffel, az MDF elnökével, valamint egy munkareggeli keretében hat ellenzéki párt képviselőivel.

A francia köztársasági elnök kíséretében lévő hét miniszter magyar partnereikkel külön tárgyalásokat folytatott és több kétoldalú egyezményt írt alá.

Szűrös Mátyás kifejtette, hogy a Kelet-Európában végbemenő események kedvezően hatnak a kelet-nyugati viszonyra. Magyarország fontos, úttörő szerepet játszik ebben a folyamatban. Arra törekszünk, hogy megszilárdítsuk a változásokat. Jelentősen előrehaladtunk a demokratikus intézményrendszer létrehozásában, most a szociális piacgazdaság kiépítése került előtérbe. A korábbi egyoldalú külpolitikai orientációt kiegyensúlyozott kapcsolatrendszerre változtatjuk.

A március 25-i parlamenti választások kivételes fontosságúak a demokrácia, a politikai pluralizmus megszilárdításában.

Szocializmus-koncepciónk közel áll Mitterrand felfogásához. A korábbi modell idegen volt tőlünk, ami súlyos válságot eredményezett. 1956-ban egyedül maradtunk szövetségeseinkkel szemben, s a Nyugat akkor várakozó álláspontra helyezkedett. Most nem vagyunk egyedül, korábban a reformjainkat bíráló szövetségeseink is felzárkóztak. A nyugati országok álláspontjában kedvező fordulat figyelhető meg, ehhez Franciaország és személyesen Mitterrand elnök is jelentősen hozzájárult.

Szűrös Mátyás szövege a KGST alapvető reformjának és a VSZ[67] átalakításának szükségességéről, a közép-kelet-európai együttműködés lehetőségeiről. Bizonytalansági tényezőként említette a Szovjetunió és személyesen Mihail Gorbacsov[68] bonyolult helyzetét.

Szűrös Mátyás François Mitterrand magyarországi látogatását mérföldkőnek nevezte a két ország kapcsolatában. A német ajkú és szláv népek közé ékelődve szükségünk van a latin Európa, Franciaország támogatására is. Szeretnénk újratemetni európai identitásunkat, ehhez sokat merítünk a francia szellemiségből, François Mitterrand gondolataiból. Nagy érdeklődéssel fogadtuk Mitterrand elnöknek az európai konföderációra vonatkozó elképzelését. Közösnek kell gondolkozni annak konkrét megvalósításán. A német kérdést a francia elnökhöz hasonlóan ítéljük meg. A német népek joga van az önrendelkezésre, az újraegyesítés elkerülhetetlen. Nem mellőzhető azonban a „mikor és hogyan” kérdése.

Medgyessy Péter hangsúlyozta, hogy a kormány nehéz helyzetben van, a választási küzdelemben a támadások középpontjába került. Csak a választások adnak választ arra, hogy az egyes pártok milyen erőt képviselnek. Baloldali erő részvétele nélkül azonban aligha lehetséges hosszabb távon is stabil kormányzás. Most az ellenzéki pártok között a legnagyobb összetartó erő a múlt tagadása, ez azonban a hatalomra kerülést követően kevés lesz.

Medgyessy Péter áttekintést adott gazdasági gondjainkról, a kormány elképzeléseiről. Hangsúlyozta, hogy a privatizáció, a külföldi tőke igénybevétele elkerülhetetlen. Magyarországon magánkézben nem halmozódott fel annyi tőke, amennyi elegendő lenne a szerkezetváltás és az egyensúly egyidejű biztosításához. Alapvető fontosságú az is, hogy javuljanak a piacra jutásunk lehetőségei. Nagyra értékeljük Mitterrand elnök segítségét a Hetek, az Európai Közösségek és a 24-ek[69] keretében.

Nélkülözhetetlen a megállapodás az IMF-el.[70] A megegyezést nem alapvetően felfogásbeli különbség akadályozza, nem az intézkedések szükségességében, csupán mértékében van véleményeltérés. Úgy érezzük azonban, hogy az IMF taktikázik, csak az új kormánnyal kíván megállapodni. Ez a hozzáállás a jelenlegi helyzetben nemcsak gazdasági, de politikai veszélyeket is rejt. Kérjük Franciaország és személyesen az elnök jóindulatú támogatását ennek megértéséhez. A francia kultúrát nagyra értékeljük, szívesen vennénk, ha annak további terjesztéséhez segítséget kaphatnánk, így például a nyelvtanításban. Nagy örömmel fogadtuk François Mitterrand kedvező válaszát a francia gimnázium létesítésével kapcsolatban, várjuk a konkrét segítséget.

Örömmel állapítjuk meg, hogy a francia tőke megmozdult. Reméljük, hogy a nagyvállalatok mellett a kis- és középvállalatok is megjelennek hazánkban. Ezt a francia kormány ösztönözheti és kellő biztosítékok megadásával segítheti. Szükség lenne arra is, hogy a francia kormány bátorítsa a pénzügyi köröket, pénzintézeteket a magyarországi vállalkozásokban való közreműködésre.

Medgyessy Péter köszönetét fejezte ki az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank létrehozására tett francia javaslatért, s felajánlotta Budapestet a bank székhelyül.

Pozsgay Imre áttekintést adott hazánk belpolitikai helyzetéről. Utalt arra, hogy a legutóbbi kelet-európai változások elhomályosították a magyar reformfolyamat úttörő jellegét. Ugyanakkor a szomszédos országokban lezajlott fordulat eredményeként Magyarország kikerült a szorongatott helyzetből.

Európa nemzetközi szerepe erősödik, ezt az Egyesült Államok és a Szovjetunió is kénytelen tudomásul venni. Az egységes Európa megteremtése megfelel az európai népek érdekeinek, ezért tartjuk jelentősnek az európai konföderáció tervét. A német kérdés is csak összeurópai összefüggésben oldható meg. Az európai konföderáció megvalósítása biztosíthatná, hogy szűkebb térségünk ne balkanizálódjon. Sok múlik azonban azon, hogy sikerül-e a kelet-európai változásokat békés mederben folytatni.

François Mitterrand hangsúlyozta, hogy látogatásának célja egyrészt lendületet adni a kétoldalú kapcsolatok fejlődésének, másrészt véleménycserét folytatni földrészünk jövőjéről.

Francia értékelés szerint a magyar-francia politikai kapcsolatok rendezettek, a kulturális együttműködés folyamatosan bővül. A gazdasági kapcsolatok terén viszont sok a teendő, kölcsönös erőfeszítésekre van szükség a továbblépéshez.

Mitterrand elnök véleménye szerint 1982-es magyarországi látogatása óta jelentősen átalakult Európa, s változott a földrész világpolitikai szerepe. A korábbi évtizedekben a nagyhatalmak egyfajta „felügyeletet” gyakoroltak a kontinens felett, most adott a lehetőség, hogy ebből kilépjünk. A máltai csúcstalálkozó[71] bizonyos értelemben anti-Jaltának[72] tekinthető. Nem szabad megengedni, hogy földrészünk az 1919-es viszonyokhoz visszakanyarodjon, amit a bizonytalan határok jellemeztek. 1945 után újrarajzolták a határokat, de nem a legsikeresebb módon. Győztes és legyőzött között persze eleve nem jöhet létre jó megállapodás. Nem jött létre szilárd egyensúlyi helyzet, most ezt kell nem erőszakkal, hanem párbeszéd és megállapodások révén biztosítani.

Mitterrand szerint az Európai Közösségek [!] nemcsak a világ kereskedelmében, hanem a világtermelésben is világszereplő lehet. Európa valamennyi országa persze nem olvasható be az Európai Közösségekbe. A csatlakozás megszigorításokkal is jár, amit nem minden ország kész vállalni. Az EK sem érdekelt egyelőre újabb országok felvételében (Ausztria, Törökország).

Franciaország úgy véli, hogy az európai együttműködés erősítésére különleges formákat kell találni. A legsürgősebb Kelet-Európában létrehozni és megszilárdítani a demokráciát. Ebben Magyarország és Lengyelország jár elől. Változatlanul veszélyt jelenthet, hogy a két Németországban jelentős katonai erő halmozódott fel.

Európa két része most az útkeresés állapotában van. A viszony átrendezéséhez meg kell teremteni a biztonsági garanciákat, ki kell építeni a szuverén, egyenlő államok sokoldalú együttműködését. Olyan együttműködési szabályokat kell találni, amelyek kevésbé szigorúak, mint az EK rendelkezései. Jó példa erre a helsinki folyamat, amelynek az USA és Kanada is részese. E két ország azonban elsősorban katonailag érdekelt Európában. Franciaország a Szovjetunió részvételét is természetesnek tekinti.

Az európai konföderáció megteremtése időigényes lesz, legalább tíz év és óvatos eljárásra van szükség. A folyamatban nem szükséges mindenkit bevárni, a lényeg az, hogy az országok belső változásaikkal előre vigyék az európai egységet. Közép-Kelet-Európában Magyarország, Lengyelország, az NDK és Csehszlovákia már most is partner a közeledéshez. Gorbacsov „Európa Háza”[73] szentimentális elképzelés. Politikai, jogi jellegű szerződéseket kell kötni Kelet- és Nyugat-Európa között, amelyek garantálják a biztonságot és a gazdasági együttműködést. Rugalmas intézményeket kell létrehozni a kontinens két fele között a nemzetiségi kérdések és a határproblémák megoldására.

[François] Mitterrand aggasztónak minősítette a szovjetunióbeli helyzetet, az egyre élesebben jelentkező nemzetiségi konfliktusokat. Elmondta, hogy a kijevi találkozón[74] azt tanácsolta Gorbacsovnak, konföderáció formájában találjon e problémákra gyors, rugalmas megoldást. A nemzetiségi problémák nagyobb veszélyt jelentenek a peresztrojkára,[75] mint a gazdaság állapota. A Nyugatnak úgy is segítenie kell a szovjet vezetőt, hogy komolyan tárgyal a leszerelésről, s ezzel számára bizonyos diplomáciai sikereket biztosít.

Mitterrand nem érte egyet Bush elnökkel,[76] aki szerint a szovjet vezetés bukásra ítélt. Mindenkinek segítenie kell Gorbacsovot, mert esetleges bukását valószínűleg katonai hatalomátvétel követi.

A német újraegyesítés Mitterrand szerint elkerülhetetlen, de azt nem szabad siettetni.

Hazánkról szólva Mitterrand elnök kifejtette, hogy Magyarország újszerű tapasztalatokat ad Európának. A mai reformfolyamat nem előzmények nélküli. Hangsúlyozta, hogy a békés átmenet erősíti a magyar vezetés nemzetközi tekintélyét. Ő is partnerének tekinti az ország ideiglenes elnökét, vezetőit. Európának továbbra is békés változásokra van szüksége.

II.

A külügyminiszteri találkozón Horn Gyula tájékoztatást adott hazánk és az Európai Közösségek közötti kapcsolatokról, és köszönetét fejezte ki az EK-ban nyújtott francia támogatásért. Hangsúlyozta, hogy a továbblépés az IMF-fel kötendő megállapodástól is függ. Úgy látjuk, hogy az IMF most irreális feltételeket támaszt, azok elfogadása ellentétes lenne a Parlament döntésével, nehéz helyzetbe hozná a kormányt. Reméljük, hogy az újabb követelések csak az IMF szakértők szintjén fogalmazódtak meg. Amennyiben az IMF felsőbb vezetésének álláspontja ugyanez, akkor az a magyar kormány egész első félévi programját kérdőjelezi meg.

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank létrehozása fontos döntés volt, de nem világos számunkra, hogy a biztosított összegek elosztása milyen arányú lesz Lengyelország és Magyarország között. Ennek ismerete fontos lenne a magyar kormány további programjának kialakításában.

A KGST szófiai üléséről szólva Horn Gyula hangsúlyozta, hogy a tagállamok többségétől a szervezet fél évet kapott a radikális megújulásra. Jelenleg Magyarország koordinálja ezt a munkát. Amennyiben nem lesz érdemi megújulás, akkor hazánk a KGST-ből való kilépést is fontolóra veszi.

A kétoldalú kapcsolatokról szólva Horn Gyula rámutatott, hogy vannak évek óta nyitott kérdések. Ilyen például a kulturális együttműködés néhány területe, a francia vízumgyakorlat, a szakemberképzés, a tömegtájékoztatási eszközök kapcsolata. Javasolta, hogy rövid időn belül kerüljön sor ezekről konzultációkra, Budapesten vagy Párizsban.

Roland Dumas elmondta, hogy az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankra vonatkozó kérdést felveti a dublini külügyminiszteri értekezleten.^[77] A kölcsönök elosztásába beleszólást kapó országok meghatározásával kapcsolatban vannak még apró „igazítani valók”, az azonban bizonyos, hogy Magyarország ezen országok között szerepel. Dumas hangsúlyozta, hogy személyesen kívánja felügyelni a kétoldalú kapcsolatok sorsát. Horn Gyulát franciaországi látogatásra hívta meg.

III.

François Mitterrand elnök látogatásának sajátos hangsúlyt adott, hogy arra a magyarországi parlamenti választásokhoz viszonylag közel került sor, és erre tekintettel külön is aláhúzta a magyar vezetés politikája iránti szimpátiáját, azt, hogy a magyar vezetőket legitím tárgyaló partnernek tekinti.

A program a francia elnöknek alkalmat adott arra, hogy a magyar politikai élet minden fontosabb áramlatának képviselőivel találkozzon. Ez nem csupán a széles körű tájékozódás szempontjából volt hasznos, de hozzájárult ahhoz is, hogy a társadalmi béke megőrzésének fontosságát hangsúlyozva pozitívan befolyásolja a további folyamatokat.

Lényeges, hogy a nemzetiségi kérdésről a francia elnök a magyar állásponhoz hasonló módon nyilatkozott, és ezt a nemzetközi sajtóértekezleten is megismételte.

A megbeszélések lehetőséget adtak az alapos véleménycserére Európáról. Mód nyílt arra is, hogy részletesebben megismerjük az elnöknek az európai konföderációra vonatkozó elgondolását.

François Mitterrand egyértelműen a kétoldalú kapcsolatok minden területen történő bővítése mellett foglalt állást. Ez, továbbá kíséretében lévő miniszterek partnertárgyalásai és az üzletemberek találkozói jelentős lendületet adhatnak az együttműködésnek.

Budapest, 1990. január 23.

A jelentést összeállította:

Jóváhagyta:

Kovács László

Szűrös Mátyás

külügyminisztériumi államtitkár

Az irat jelzete: MNL OL XVIII-13-a-1 – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államhatalom felsőbb szervei, A Magyar Köztársaság Elnökének Hivatala, Szűrös Mátyás iratai – [Eredeti, gépelt példány]

5.

Szávai János^[78] visszaemlékezése François Mitterrand és Antall József megbeszéléséről

[Részlet]

Megbízó levelem átadásakor, 1990 októberében, nem először találkoztam a francia elnökkel. Tíz hónappal azelőtt, 1990 januárjában Antall József kérésére – Granasztói Györggyel^[9] együtt – részt vettem azon a megbeszélésen, amelyet a hivatalos látogatáson Magyarországon járó Mitterrand az akkor még ellenzéki vezetővel folytatott. A francia elnök szokásához híven találkozott egy reggeli formájában a választásra készülő ellenzéki vezetőkkel. De Antall különleges eljárásban részvétel, Mitterrand őt külön is fogadta a Béla király úti kormányépületben.^[80] Külügyi tanácsadója, Védrine készítette a feljegyzést a találkozórol.

A hosszúra nyúlt beszélgetés hasonló felütéssel kezdődött, mint megbízó levelem átadása; Mitterrand megkérte Antallt, hogy mondja el, hogyan látja Magyarország helyzetét. Antall, nem túlzás, a honfoglalással kezdte, s a magyar történelem hosszsmetszetéből kiindulva írta le a közelgő szabad választások előtti magyar helyzetet. Feszengtem, hiszen fél órára tervezték a beszélgetést, s mire Antall befejezte már nagyjából eltelt a fél óra.

De Mitterrand nem zavartatta magát. Láthatóan rendkívüli módon tetszett Antall előadása. Maga is történefilozófiai perspektívában válaszolt, Európa s benne Magyarország helyzetét fejtegetve, úgy hogy a Béla király úton folyó beszélgetés pontosan kétszer annyi ideig tartott, mint a protokoll tervezte. A végén a francia elnök Granasztóival és velem is váltott néhány szót. Nálam is külön rákérdezett a gomblyukamban viselt kítűzőre, a *Palmes académiques*^[81] lila szalagjára. Láthatólag tetszett neki, hogy Antall egyetemi emberekkel vette magát körül.

Felteszem, hogy a találkozó előkészítése Jean-Pierre Lafosse első tanácsos jelentései alapján történt. Lafosse, aki Christiane Malitchenko mellett (talán helyett) irányította a követségi politikát, az egyetlen volt a nyugati diplomaták közül, aki az MDF választási győzelmét prognosztizálta.^[82]

Kézirat. Kivonat Szávai János készülő visszaemlékezéséből. [Magánirat.]

[1] FRANÇOIS MITTERRAND (1916–1996): jogász, politikus, köztársasági elnök 1981 és 1995 között.

[2] FAVIER, PIERRE–MARTIN-ROLAND, MICHEL: *La décennie Mitterrand*. Tome 3: *Les Défis (1988–1991)*. Paris, Le Seuil, 1996, 167–170.

[3] HUBERT VÉDRINE (1947–): szocialista politikus, az elnöki iroda szóvivője 1988 és 1991 között, az Elnöki palota főtitkára 1991–1995 között.

[4] VÉDRINE, HUBERT: *Les mondes de François Mitterrand. À l'Élysée 1981–1995*. Fayard, 1996, 221–222.

[5] JACQUES ATTALI (1943–): közgazdász, író, karmester, hivatalnok, Mitterrand elnök különleges tanácsadója 1981 és 1991 között.

[6] ATTALI, JACQUES: *Verbatim III. 1988–1989*, Paris, Fayard, 1995, 26.

[7] Centre des Archives Diplomatiques de Nantes (továbbiakban: CADN) Ambassade de Budapest (1980–1990) Carton 272. Réunion des Ambassadeurs à l'Est (3–4 octobre 1988) N 3468/EU.

[8] CHRISTIANE MALITCHENKO (1924–2010): bölcész, nyelvész, diplomata, Franciaország budapesti nagykövete 1986 és 1989 között.

[9] GRÓSZ KÁROLY (1930–1996): magyar kommunista politikus, miniszterelnök 1987–1988-ban, az MSZMP főtitkára 1988–1989-ban.

[10] ROLAND DUMAS (1922–): francia szocialista politikus, jogász, 1983 és 1986, illetve 1988–1993 között külügyminiszter.

[11] CADN Ambassade de Budapest (1980–1990) Carton 272. Réunion des Ambassadeurs à l'Est (3–4 octobre 1988) N 3470/EU 9–10.

[12] CADN Ambassade de Budapest (1980–1990) Carton 272. Réunion des Ambassadeurs à l'Est (3–4 octobre 1988) 15.

[13] Archives du Ministère des Affaires Étrangères, La Courneuve (továbbiakban: AMAE) Cabinet du Ministre Dossier 1653. Réunion des Ambassadeurs dans les pays de l'Est (3–4 octobre 1988) 1–2.

[14] Bozo, FRÉDÉRIC: *Mitterrand, la fin de la guerre froide et l'unification allemande. De Yalta à Maastricht*. Odile Jacob, Paris, 2005, 70.

[15] Bozo, FRÉDÉRIC: *Mitterrand, la fin de la guerre froide et l'unification allemande. De Yalta à Maastricht*. Odile Jacob, Paris, 2005. 302.

[16] AMAE Europe Hongrie (1986–1990), Carton 6319. N° 2381/Eu. Note. Situation intérieure de la Hongrie. Paris, le 8 septembre 1989.

[17] POZSGAY IMRE (1933–2016): magyar politikus, 1989 és 1990 között államminiszter.

[18] AMAE Europe Hongrie (1986–1990), Carton 6341. Visite d'état de Monsieur le Président de la République en Hongrie (18–19 janvier 1990.) Dossier de synthèse. (12 janvier 1990.)

[19] A Gabčíkovo-nagymarosi Vízlépcsőrendszer, azaz a Duna magyar és szlovák szakaszának közös használatára tervezett létesítmény. A magyar és a csehszlovák fél 1963-ban hozott döntést az építkezésről, ami 1986-ban kezdődött el, de a magyar kormány 1989-ben leállította az építkezést. A vízlépcső építése elleni tiltakozás a magyarországi rendszerváltozás egyik meghatározó eseményévé vált.

[20] AMAE Europe Hongrie (1986–1990), Carton 6341. Visite d'état de Monsieur le Président de la République en Hongrie (18–19 janvier 1990.) Dossier de synthèse. (12 janvier 1990.)

[21] Kádár János 1978. november 15–17. között utazott hivatalos meghívásra Franciaországba. Lásd Garadnai Zoltán: A francia-magyar kapcsolatok története (1975–1985) *Külügyi Szemle*, 10. évf. 2011/2. 38–52. file:///C:/Users/GARADN~1/AppData/Local/Temp/Kulugyi_Szemle_2011_02_A_francia-magyar_kapcsolat.pdf ^[83]

[22] Archives Nationales (továbbiakban: AN) 5AG4/CD 274. Dossier 6. Visites de responsables politiques hongrois, note de Jean Musitelli pour François Mitterrand (13 février 1987).

[23] Cohabitation = a politikai hatalom megosztása, amikor az elnök és a miniszterelnök egymástól eltérő pártcsaládból kerül ki. Franciaországban 1986 és 1988 között volt az első *cohabitation* időszaka, amikor a szocialista Mitterrand elnök és a konzervatív Jacques Chirac miniszterelnök kényszerült együtt dolgozni. Ez a két politikus közötti ellentétek miatt nagyon sok konfliktussal járt együtt, és kihatott a francia külpolitikára is.

[24] AN 5AG4/CD 274. Dossier 4. Note. Visite officielle de François Mitterrand en Hongrie (7–9 juillet 1982.)

[25] CADN Ambassade de France à Budapest (1980–1990) Carton 228. Visite d'État de François Mitterrand en Hongrie, préparation de la visite, mission préparatoire du 18–20 décembre 1989.

[26] Fejtő Ferenc (1909–2008): író, történész, politológus. A nyolcvanas években már nagy tekintéllyel rendelkezett, a francia diplomaták és politikusok rendszeresen kikérték véleményét Kelet-Európáról és Magyarországról. Kelet-Európáról írt munkáit a francia diplomaták a felkészítésük során rendszeresen használták. Karrierje csúcspontját az jelentette, hogy véleményét Mitterrand és Jacques Chirac elnök is rendszeresen kikérte. Ld. KECSKÉS D. GUSZTÁV: Fejtő Ferenc. Közép-Európa közvetítője Franciaországban. In *Közép-Európai Arcképcsarnok. 20. század*. Szerk.: LUKÁCS ISTVÁN–MAJOROS ISTVÁN. ELTE BTK, Bp., 2018, 210–211., <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/39052> ^[84].

[27] PICHONNIER, CHRISTOPHER: *La France et la Hongrie (1989–2004)*. Sous la direction des professeurs Bernard Lachaise et István Majoros. Université Bordeaux Montaigne, Thèse de doctorat en Histoire Contemporaine. Kézirat. 2017, 62.

[28] AMAE Europe Hongrie (1986–1990), Carton 6341. Visite d'état de Monsieur le Président de la République en Hongrie (18–19 janvier 1990.) Dossier de synthèse. (12 janvier 1990.)

[29] A kelet–nyugati enyhülési folyamat keretében 1975-ben, Helsinkiben 35 ország által aláírt Záróokmány egy politikai kötelezettségvállalásokat tartalmazó egyezmény volt. Az 1975 és 1990 között megtartott multilaterális találkozókat nevezték Helsinki-folyamatnak, amelynek során politikai normákat dolgoztak ki az emberi és kisebbségi jogokra, valamint a fegyverzetkorlátozási megállapodásokra.

[30] GARADNAI ZOLTÁN–SCHREIBER, THOMAS: François Mitterrand elnök második budapesti útja – 1990. január 18–19. *ArchívNet*, 2009/3. www.archivnet.hu/politika/francois_mitterrand_elnok_masodik_budapesti_utja_1990_januar_1819.html?oldal=3

[31] AN AG5(4) CDM 39 Dossier 6. Note pour le Président de la République (Paris, 17 janvier 1990). „Az Ön állami útja Magyarországon a második lesz 1982 júliusa óta. [az út] úgy lesz tekintve, mint egy tanúságtétel egy olyan országban Kelet-Európában, amely az elsők között kezdeményezett gazdasági reformokat, majd demokratikus reformokat. Az út akkor valósul meg, amikor az ország egyértelműen elkötelezte magát a demokrácia irányába.” „De a német befolyás meghatározó maradt, és nagyon messze vagyunk az NSZK mögött, és még Olaszország [mögött is] a gazdasági kapcsolatokban.”

[32] AN 5AG4/EG/204. Dossier 5. Préparation et déroulement du voyage de François Mitterrand en Hongrie, compte rendu de la table ronde au centre de formation bancaire de Budapest, 18 janvier 1990.

[33] LACHAISE, BERNARD: Le voyage de François Mitterrand en Hongrie en 1990. In *Öt kontinens*. ELTE, 2009, 63–74.

[34] BÉRÉGOVOY, PIERRE (1925–1993): szocialista politikus, Mitterrand elnök személyes barátja, a gazdasági, költségvetési és pénzügyminiszeri posztot 1988 és 1992 között töltötte be.

[35] FAUROUX, ROGER (1926–): hivatalnok, állami tisztviselő, 1988 és 1991 között ipari és területfejlesztési miniszter.

[36] Quilès, Paul (1925–): mérnök, szocialista politikus, posta- és kommunikációügyi miniszter 1988 és 1991 között.

[37] LANG, JACK (1939–): radikális szocialista politikus, jogász és politológus. 1988 és 1992 között kulturális és kommunikációügyi miniszter.

[38] BEAUCÉ, DE THIERRY (1943–): író, politológus, diplomata.

[39] KOUCHNER, BERNARD (1939–): orvos, baloldali politikus, számos francia (jobb- és baloldali) kormányban miniszteri pozíciót vállalt. 2007 és 2011 között külügyminiszter, emiatt a Francia Szocialista Párt kizárta a tagjai közül.

[40] SCHREIBER, THOMAS (1929–2015): újságíró, politológus. A francia külügyminisztérium egyik Kelet-Európa szakértője. Közösen írt munkánk: GARADNAI ZOLTÁN–SCHREIBER, THOMAS: A magyarországi rendszerváltozás a Quai d'Orsay szemével. *Külügyi Szemle*, 2008. 2. szám.

[41] VASARELY, VICTOR (1906–1997): Vásárhelyi Győző néven született, szobrászművész.

[42] PICHONNIER, CHRISTOPHER: *La France et la Hongrie (1989–2004)*. Sous la direction des professeurs Bernard Lachaise et István Majoros. Université Bordeaux Montaigne, Thèse de doctorat en Histoire Contemporaine. Kézirat. 2017. 65.

[43] AN 5AG4/CDM 39. Dossier 5. Note pour le Président de la Rép. (17 janvier 1990), Les partis politiques en Hongrie.

[44] 1988 végén Csehszlovákiában, 1989 elején Bulgáriában, 1989 nyarán Lengyelországban, 1989 végén az NDK-ban tett látogatást.

[45] AN 5AG4/CDM 39. Dossier 5. L'église catholique, votre entretien avec le Primat de Hongrie. A francia előkészítő anyagokból egyértelműen kiténik: francia részről nem számoltak azzal, hogy a magyar katolikus egyház a lengyelhez hasonló szerepet töltsön be a magyarországi átalakulásban. Mitterrand és Paskai László megbeszélését elsősorban protokolláris szempontból tartották fontosnak, nem meglepedkezve arról, hogy a francia elnök 1982-ben is találkozott a magyar egyház fejével, Lékai Lászlóval.

[46] PASKAI LÁSZLÓ (1927–2015): ferences szerzetes, katolikus pap, 1987 és 1993 között esztergomi, 1993 és 2002 között esztergom-budapesti érsek.

[47] A viszonyokat jól mutatja, hogy Mitterrand 1988-as prágai útján, amikor az elnök találkozott a csehszlovák ellenzéki képviselőkkel, Václav Havel a találkozóra egy kisbörönddel érkezett, mivel azzal számolt, hogy a francia elnökkel folytatott megbeszélés után – ahova a csehszlovák titkosszolgálat egyik ügynöke is beépült – a csehszlovák hatóságok letartóztatják, és így börtönbe kerül. Mitterrand csapatának ugyancsak számolnia kellett a rendszer repressziójával már az 1989. eleji bulgáriai út során is. Komoly nehézséget jelentett az elnöki hivatal számára, hogy a bolgár ellenzéki képviselőkkel (olyan megfelelő személyekkel, akik el is fogadják a meghívást) találkozót szervezzen. Ezzel ellentétben a budapesti út, hasonlóan az 1989. júniusi lengyelországi elnöki vizithoz, teljes nyitottsággal és korrekt együttműködés alapján zajlott, és a magyar ellenzéki képviselőkkel való elnöki találkozással kapcsolatban semmilyen probléma nem merült fel.

[48] SZÜRÖS MÁTYÁS (1933–): magyar politikus, diplomata, 1989 és 1990 között ideiglenes köztársasági elnök.

[49] MEDGYESSY PÉTER (1942–): közgazdász, politikus, 1987 és 1990 között gazdasági ügyekkel foglalkozó miniszterelnök-helyettes.

[50] HORN GYULA (1932–2013): közgazdász, diplomata, politikus, 1989 és 1990 között miniszterelnök.

[51] BOZO, FRÉDÉRIC: *Mitterrand, la fin de la guerre froide et l'unification allemande. De Yalta à Maastricht*. Odile Jacob, Paris, 2005, 346.

[52] NÉMETH MIKLÓS (1948–): közgazdász, politikus, 1988 és 1990 között miniszterelnök.

[53] JACQUES DELORS (1925–): francia politikus, az Európai Bizottság elnöke 1985 és 1995 között.

[54] OPLATKA ANDRÁS: *Németh Miklós. „Mert ez az ország érdeke”*. Helikon kiadó, Bp., 2014, 286–287.

[55] AN 5AG (4) CDM 39. Dossier 6. Table ronde sur les questions financière et industrielles, jeudi 18 janvier à 17 h. 15, éléments pour une intervention.

[56] Allocution de M. François Mitterrand, Président de la République, notamment sur les relations franco–hongroises, la construction de l'Europe et la proposition de confédération européenne, Budapest le 18 janvier 1990. Lásd <http://discours.vie-publique.fr/notices/907002100.html> ^[5]

[57] MITRACHE, MARIUS-MIRECEA: *La diplomatie de François Mitterrand et l'Europe Centrale-Orientale. L'enjeu de l'Europe Centrale-Orientale pour la diplomatie française dans le contexte de la question allemande*. PAF, 2014. A magyar fél szkepticizmusát mutatja az erre vonatkozó – kézzel írott – megjegyzés: „Trianon és Versailles megerősítésében Franciaország + Románia érdekelt, ez döntő!” Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL), Az államháztartás felsőbb szervei (továbbiakban: XIX), Külügy (továbbiakban: XIX-J), Külügyminisztérium (továbbiakban: XIX-J-1), TÜK iratok (továbbiakban: XIX-J-1-j), Franciaország-00799/1990. 26. A francia–román kapcsolatok új aspektusai. Párizs, 1990. február 7.

[58] AMAE Europe Hongrie (1986–1990), Carton 6341. Visite en Hongrie le Président de la République et de Madame François Mitterrand (18–19 janvier 1990), TA. N° 228.

[59] AMAE Europe Hongrie (1986–1990), Carton 6341. Visite de Monsieur le Président de la République en Hongrie (18–19 1990). Télégramme à l'arrivée., le 20 janvier 1990. N° 230. Carton 6337. N° 378/EOR, Paris, le 8 février 1990.

[60] A francia diplomácia külön programban foglalkozott azokkal a kelet-európai személyekkel, akiket a jövő emberének tartottak. Ezekre az emberekre külön figyeltek, számosan közülük franciaországi ösztöndíjakat kaptak.

[61] ANTALL JÓZSEF (1932–1993): történész, politikus, miniszterelnök 1990 és 1993 között.

[62] http://www.magyszemle.hu/cikk/antall_jozsef_a_kulpolitikus_1_resz ^[6]

[63] Ezzel kapcsolatban GARADNAI ZOLTÁN: Francia vélemények a magyarországi átalakulásokról. *Levéltári Közlemények*, 2011. 1. sz. 161–187. https://library.hungaricana.hu/en/view/LeveltariKozlemenyek_82/?pg=188&layout=s ^[7]

[64] A „24-ek” az Európa Tanács államaira való utalást jelenti, amelynek tagságára a magyar kormány is pályázott, mivel az Magyarország európai integrációs törekvéseinek első lépését jelentette. A francia elnök támogatta Magyarország csatlakozását az Európa Tanácshoz, ez a kelet-európai országok közül az elsők között valósult meg 1990. november 6-án.

[65] Utalás az Európai Gazdasági Közösség akkor 12 tagállamára.

[66] AN AG5(4) CD_274 Dossier 6. Visites Note pour Jean-Louis Bianco (Paris, 4 décembre 1989). Entretiens avec Imre Pozsgay lundi, 4 décembre (15:15.) Pozsgay Imre 1989 decemberében tartózkodott Párizsban. Az ún. négyigenes népszavazás után francia részről már azzal számoltak, hogy a magyar politikai belpolitikai pozíciói és jövődöbéli elnöki esélyei meggyengültek.

[67] KGST = Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa; VSZ = Varsói Szerződés.

[68] MICHAÏL SZERGEJEVICS GORBACSOV (1931–): orosz nemzetiségű szovjet politikus, a Szovjetunió Kommunista Párja főtitkára 1985 és 1990 között, a Szovjetunió elnöke 1990 és 1991 között.

[69] Utalás az EFTÁ-ra, az Európai Szabadkereskedelmi Társulásra.

[70] IMF (*International Monetary Fund*) = Nemzetközi Valutalap, 1945-ben Washingtonban létrehozott nemzetközi pénzügyi szervezet.

[71] 1989. december 2–3-án a két szuperhatalom vezetője Máltán találkozott, ami a hidegháború szimbolikus végét jelentette. Lásd pl. https://mult-kor.hu/20091202_maltan_ert_veget_a_jaltai_vilagrend [8]

[72] A II. világháborúban győztes nagyhatalmak 1945. február 4. és 11. között az oroszországi Jaltában találkoztak és egyeztek meg a háború utáni új világrendről, Európa újjászervezéséről.

[73] Európa Háza = Gorbacsov pártfőtitkár által a nyolcvanas években hangoztatott politikai kifejezés, amely a Szovjetunió és Nyugat-Európa kapcsolatainak újjárendezését célozta, és az oroszok európai kötődését kívánta szimbolizálni, ami lényegében egybeesett a francia elnök Európai Konföderációra vonatkozó elképzeléseivel. Mindkét elképzelés a nemzetközi politikai élet süllyesztőjébe került 1991-ben, a Szovjetunió felbomlásával. Lásd Garadnai Zoltán: Mitterrand Európai konföderációs terve (1989. december 31 – 1991. június 13–15.) In *Közép-európai Arcképcsarnok. 20. század.* ELTE, 2018. 63–79. <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/39030> [9]

[74] A francia elnök és a szovjet pártfőtitkár 1989. december 6-án találkozott Kijevben, ahol a kelet–nyugati kapcsolatok változásairól, a francia–szovjet kapcsolatokról tárgyaltak.

[75] Peresztrojka (перестройка) = a Szovjetunióban 1985-ben elindított gazdasági-társadalmi reform elnevezése.

[76] GEORGE HERBERT WALKER BUSH (1924–2018): amerikai politikus, az Egyesült Államok 41. elnöke 1988 és 1993 között.

[77] Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD). A francia kormány támogatta a kelet-európai országok átalakulását segítő új bank létrejöttét, ebben a kelet-európai francia jelenlét erősítésének eszközét is látták. A bank első vezetője Jacques Attali lett, aki 1981 és 1991 között Mitterrand elnök diplomáciai tanácsadója volt.

[78] SZÁVAI JÁNOS (1940–): irodalmár, kritikus, műfordító, az MDF francia ügyekkel foglalkozó politikusa, 1990 és 1994 között Magyarország Franciaországba akkreditált nagykövete. Jelenleg az emlékiratainak elkészítésén dolgozik, az itt közölt szövegrészt ebből a munkájából emelte ki.

[79] GRANASZTÓI GYÖRGY (1938–2016): egyetemi tanár, történész.

[80] http://www.magjarszemle.hu/cikk/antall_jozsef_a_kulpolitikus_1_resz [6]

[81] Palmes académiques = I. Napóleon által 1808-ban létrehozott kitüntetés, amellyel a kiemelkedő egyetemi oktatókat tüntetik ki.

[82] Francia részről az MSZP 25%-os választási eredményét várták, bár Pozsgay Imre elnökké választásának esélyét már nem tartották valószínűnek. Érdekes, hogy a választási eredményeket 1994-ben is rosszul becsülték meg, és a szocialisták elsöprő győzelme helyett egy MDF–SZDSZ–Fidesz koalíció lehetőségével számoltak.

Címkék:

[Franciaország](#) [10]

[rendszer váltás](#) [11]

[választások](#) [12]

[diplomácia](#) [13]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 2. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/francois-mitterrand-es-a-magyar-kapcsolat-1990-ben>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/francois-mitterrand-es-a-magyar-kapcsolat-1990-ben>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/reagan_mitterrand_1984_cropped.jpg

[3] file:///C:/Users/L.%20Balogh%20Béni/AppData/Local/Temp/Kulugyi_Szemle_2011_02_A_francia-magyar_kapcsola.pdf

[4] <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/39052>

[5] <http://discours.vie-publique.fr/notices/907002100.html>

[6] http://www.magjarszemle.hu/cikk/antall_jozsef_a_kulpolitikus_1_resz

[7] https://library.hungaricana.hu/en/view/LeveltariKozlemenyek_82/?pg=188&layout=s

[8] https://mult-kor.hu/20091202_maltan_ert_veget_a_jaltai_vilagrend

[9] <https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/39030>

[10] <https://www.archivnet.hu/cimkek/franciaorszag>

[11] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendszervaltás>

[12] <https://www.archivnet.hu/cimkek/valasztások>

[13] <https://www.archivnet.hu/cimkek/diplomacia>